

МОНГОЛЫН СЭТГҮҮЛ ЗҮЙН СУРГАЛТЫН
ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ХАНДЛАГА

Д. Дагиймаа*

* ХИС, Сэтгүүл зүй, медиа технологийн тэнхимийн эрхлэгч, доктор, профессор

Түлхүүр үг: сэтгүүл зүйн сургалт, магистр, докторын шаталсан сургалт, сэтгүүл зүйн чиглэлээр сургалт явуулж буй их, дээд сургуулиуд, оюутны сургуулиа сонгох шалгуур үзүүлэлт

Монголын сэтгүүл зүйн сургалтын өнгөрсөн зуун жилийн ололтыг дүгнэж үзэхэд, Монголд сэтгүүл зүйн сургалт хөлөө олж магистр, докторын шаталсан сургалт тогтворжсон, ХМХ-үүдээ дотооддоо боловсон хүчнээр хангаж боломжтой болсон, сэтгүүл зүйн сургуулиуд сургалтын стандарттай болсон, сургалтын хөтөлбөр нэг түвшинд ойртож, материаллаг бааз, орчин сайжирсан, сэтгүүл зүйн хөтөлбөрийг магадлан итгэмжлэх эхлэл тавигдаж, сэтгүүлч мэргэжлээр боловсон хүчин бэлтгэдэг гурван сургууль магадлан итгэмжлэгдсэн, дэлхийн жишгээр төгсөгчид мэргэжлээрээ ажиллаж байна гэсэн таатай мэдээллүүд байна.

Ийм ерөнхий дүр зураг гарч буй ч өнөөдөр Монголын сэтгүүл зүйн

сургалтын байдал, хандлага ямар байгааг судлан үзэх нь зайлшгүй хэмээн үзлээ. Өдгөө Монголын ХМХ-үүдийн тоо 500 хол давж, энэ зах зээл дээр чадварлаг боловсон хүчний эрэлт их байсаар байна. Монголын ХМХ-ийн тоо буурахгүй нэмэгдэх тухай, түүнийг дагаад боловсон хүчний эрэлт өсөх тухай хоёр жилийн өмнө бичиж байсан нь бодитой болжээ¹.

1960 оноос дотооддоо боловсон хүчнээ бэлтгэж эхэлсэн Монголын сэтгүүл зүйн сургалт 1990 оноос хойш хүрээгээ тэлж 2006 онд оргил үедээ хүрч 22 их, дээд сургууль сэтгүүлч бэлтгэж байв.

2013 оны намрын байдлаар сэтгүүлч мэргэжлээр боловсон хүчин бэлтгэдэг 17 сургууль байна. Эдгээр сургуулиудад сэтгүүлч, олон улсын сэтгүүлч, сэтгүүлч-орчуулагч, сэтгүүлч-утга зохиолын ажилтан, телевизийн сэтгүүлч-найруулагч, телевизийн сэтгүүлч-зураглаач, спортын сэтгүүлч мэргэжлээр 1900 орчим оюутан суралцаж байна.

Хүснэгт №1. Монголд сэтгүүл зүйн чиглэлээр сургалт явуулж буй их, дээд сургуулиуд (2013 оны 9 дүгээр сарын байдлаар)

№	Сургуулийн нэр	Сэтгүүл зүйн сургалт эхэлсэн он	Одоо суралцаж буй оюутны тоо
1	МУИС НШУС	1960	
	МУИС Улаанбаатар сургууль	2006	260
2	ХИС	2004	90
	МУБИС	1991	122
3	Радио, телевизийн сургууль	1995	150
	"Отгонтэнгэр" ИС	1998	350
4	"Идэр" ДС	2000	98
	"Зохиомж" ДС	1999	64
5	"Их Монгол" ДС	1996	184
	"Улаанбаатар-Эрдэм" их сургууль	1997	40
6	"Их Засаг" ИС	2002	32
	"Номун далай" ДС	2000	160
7	"Сэтгүүлч" коллеж	2004	30
	"Орхон" ИС	2009	100
8	Олон улс судлалын ДС	1996	20
	"Соёл-эрдэм" ДС	2003	14
9	Утга зохиол, нийгмийн ажилтны ДС	1997	45
	Кино урлагийн ДС	1999	48
	Бүгд		100
			1891

Энэ судалгааг Америкийн сэтгүүл зүйн сургалтын өнөөгийн байдал, хөтөлбөртэй харьцуулан хийв. Учир нь өндөр хөгжсөн энэ орны сэтгүүл зүй манайд загвар болох билээ.

Америкийн Сэтгүүл зүй, олон нийтийн харилцааны боловсролын нийгэмлэг (АЕJMC) "Сэтгүүл зүй, олон нийтийн харилцааны элсэлтийн жил бүрийн судалгаа"-г 1988 оноос хийж ирсэн байна. АЕJMC-ээс хэвлэж гаргадаг "Journalism & Mass communication Directory" жарсаалтад багтсан сургуулиуд болон Dow Jones News Fund, Inc-ын онлайн бүртгэлд байгаа "The Journalist's Road to Success: A Career Guide"-д бүртгэлтэй сургуулиуд тус судалгаанд хамрагджээ. Эдгээрт багтсан коллеж, их сургуулиуд

хамгийн багадаа 10-аас багагүй сэтгүүл зүйн хөтөлбөрийг санал болгодог (энэ хөтөлбөрт нь хэвлэл мэдээлэл, хэвлэлийн хууль, ёс зүй, ур чадвар, редакторлах арга зүй, мэдээлэх зэрэг хөтөлбөрүүд багтсан) коллежоос их сургууль хүртэлх бүх шатны 494 сургууль хамрагджээ. Судалгааг 2011 оны 10 дугаар сараас эхэлж, 4 дэх удаагийн буюу сүүлийн лавлагааг 2012 оны 4 дүгээр сард авсны үндсэн дээр нийтдээ 491 хөтөлбөр судалгаанд хамрагджээ. Эдгээр нь 2010 оныхоос 10 программаар илүү байгаа юм. 491 хөтөлбөрөөс 487 нь бакалавр, 222 нь магистр, 50 нь докторын хөтөлбөрийг санал болгодог байна.

График №1. Олон нийтийн харилцаа ба сэтгүүл зүйн чиглэлээр элсэгчдийн дунд хийсэн жил тутмын судалгаа²

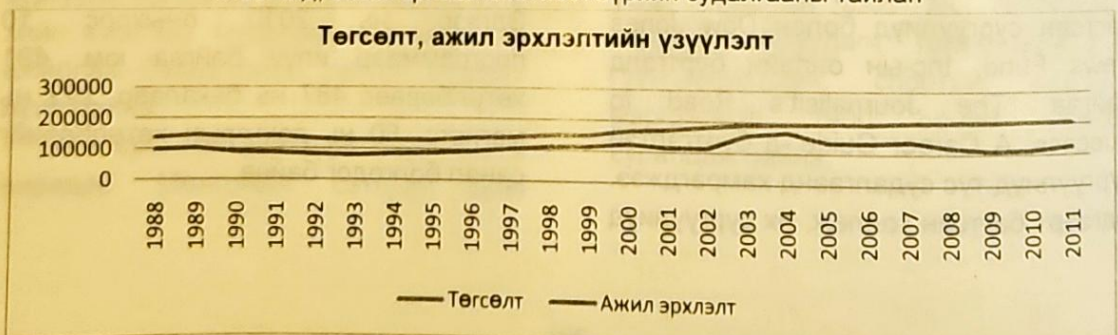

2011 оны намар сэтгүүл зүй болон олон нийтийн харилцааны чиглэлээр элсэн суралцагчид өнгөрсөн жилтэй харьцуулахад 2.326 оюутнаар буюу 1.1 хувиар буурчээ. Ерөнхий төлөвийг үзвэл өнгөрсөн жилүүдэд элсэлт нэмэгдэж байсан бөгөөд элсэлт ийн буурч байсан тохиолдол урьд өмнө байсангүй. Өмнөх жилүүдэд 1990, 1992, 1993, 2009 онд элсэлт буурч байсан нь ажлын байрны эрэлтээс хамаараад зарим их, дээд сургууль элсэлтийн тоондоо хязгаарлалт хийж байснаас үүдэлтэй ажээ. Төгсөх оюутны түвшин 0.5 хувь, төгсөлтийн дараах сургалтын түвшин 7.9 хувиар буурчээ. Гэхдээ

магистрийн зэргийн элсэлт буурснаас биш докторантурын элсэлт 2010 оноос 2011 онд өссөн үзүүлэлт байна.

Монголын их, дээд сургуулийг сэтгүүлч мэргэжлээр төгссөн мэргэжилтний тоог нарийвчлан гаргах оролдлого хийсэн боловч амжилттай болсонгүй. Учир нь сургуулиуд төгсөгчдийн судалгааг нарийвчлан хийдэггүй ба төгсөгчдийн 70 орчим хувь нь мэргэжлийн ажлаа хийдэг гэсэн хариултыг өгчээ. Харин Америкийн сургуулийн төгсөгч, ажил эрхлэлтийн (бүтэн цагаар) түвшинг авч үзвэл дараах байдалтай байна. Нийт төгсөгчдийн 50-70 хүртэлх хувь нь мэргэжлээрээ ажилладаг.

График №2. Сэтгүүл зүй, олон нийтийн харилцааны чиглэлээр элсэгчид, ажил эрхлэлтийн жил бүрийн судалгааны тайлан

Монголын сэтгүүл зүйн сургалтын өнөөгийн байдал, тулгамдсан асуудлыг тодорхойлох зорилгоор дээрх сургуулиудын сэтгүүл зүйн тэнхимийн багш, удирдлагуудын дунд 2013 оны 2-р сард ХИС-ийн Сэтгүүл зүй, медиа технологийн тэнхимээс "Монголын сэтгүүл зүйн сургалтын өнөөгийн байдал", сэтгүүлч мэргэжлээр суралцдаг нийт оюутны дунд "Сэтгүүл зүйн ангийн оюутнуудын сэтгэл ханамжийн судалгаа" сэдэвт судалгаа явуулсан юм. Энэхүү судалгааг тус тэнхмээс 2011 оны 4-р сард

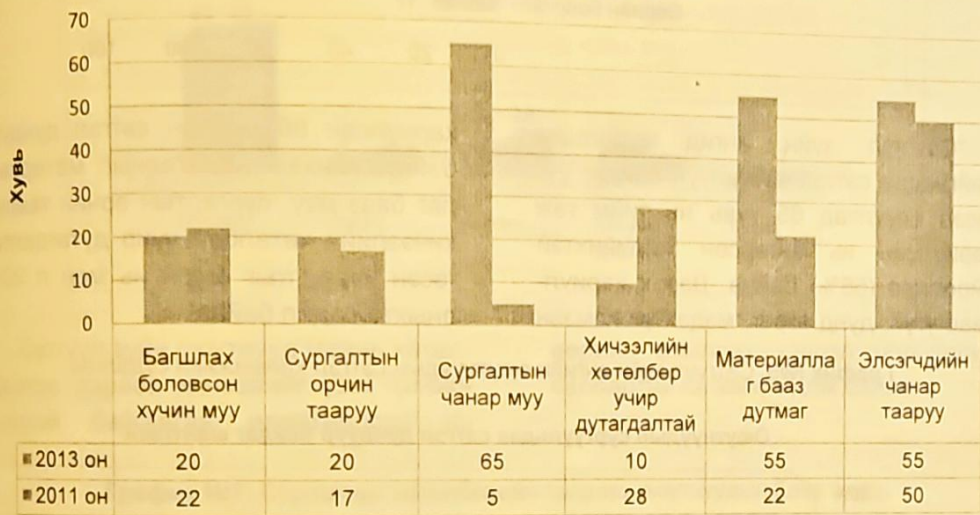
явуулж байсан бөгөөд энэхүү хоёр судалгааг харьцуулан үзүүлэв.

Сургуулиуд бусад сургуулиас ялгарах давуу талаа практик давамгайлсан сургалттай, гадаад хэлийг түлхүү үздэг гэсэн байдлаар тодорхойлж байна. Энэ нь 2011 онд хийсэн судалгаатай ижил үр дүнтэй байна.

Сэтгүүл зүйн сургалт муу хэмээн нийгэм, ХМХ-ийн эздийн зүгээс ирдэг шүүмжлэлийн шалтгааныг сэтгүүл зүйн багш нар дараах байдлаар тайлбарлаж байна.

График №3. Монголын сэтгүүл зүйн сургалтын өнөөгийн байдал

Сэтгүүл зүйн сургалт муу байгаа шалтгааныг сэтгүүл зүйн багш нар дараах байдлаар тайлбарлаж байна

Эндээс үзвэл 2011 онд сургуулиуд төгсөгчдийн чанараа элсэгчдийн чанартай холбож байсан бол 2013 оны судалгаанд багш нар элсэгчдийн чанараас гадна сургалтын чанар муу, материаллаг бааз хангалтгүй байгаагаар холбон тайлбарлажээ.

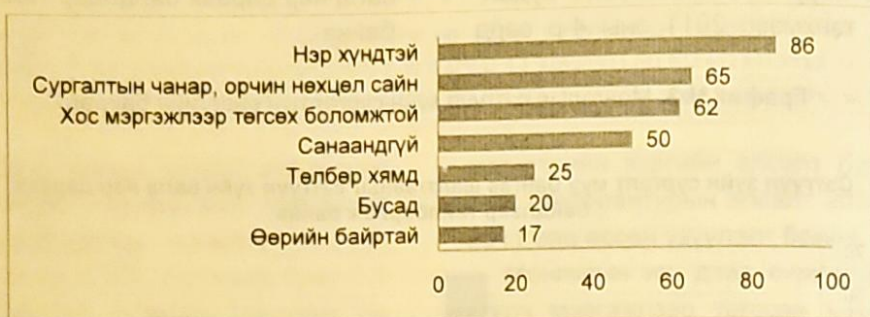
Дээрх графикаас харахад сэтгүүл зүйн сургуулиудын өмнө материаллаг

бааз хангалтгүй байгаа аж. Мэргэжлийн онцлогоос хамаараад нэн шаардлагатай байдаг радио, теле студитэй эсэхийг тодруулахад 2011 онд 7 сургууль студигүй байсан бол энэ жил 2-оор буурч 5 сургууль студигүй гэсэн эерэг үзүүлэлттэй байна. Сэтгүүл зүйн сургалтын өнөөгийн түвшинг багш нар дунд (60%) гэж дүгнэжээ.

Оюутнуудын дунд явуулсан “Сэтгүүл зүйн ангийн оюутнуудын сэтгэл ханамжийн судалгаа”-нд сэтгүүлч бэлтгэдэг дээрх 18 их, дээд сургууль, коллежийн сэтгүүлчийн ангийн 246 оюутан хамрагдсан бөгөөд анкетийн асуулгаар, санамсаргүй түүврийн аргаар мэдээллийг авав. 2011 оны судалгаанд 272 оюутан хамрагдсан юм. Хүйсийн хувьд 77 хувь нь эмэгтэй, 23 хувь

эрэгтэй оюутан байсан бөгөөд курсээр авч үзвэл 54 нь нэг, 56 нь хоёр, 68 нь гурав, 68 нь дөрөвдүгээр курсын оюутан байв. Сэтгүүлчийн ангид суралцаж байгаа оюутнуудын дийлэнх нь буюу 83% хүсэл сонирхлоороо энэ ангид элссэн байдаг байна. Сургуульдаа элсэхдээ сургуулийн нэр хүнд, сургалтын чанар, орчин нөхцөл, хос мэргэжлээр төгсөх боломжийг илүүтэй хардаг ажээ,

График №4. Оюутны сургуулиа сонгох шалгуур үзүүлэлтүүд

“Сэтгүүл зүйн ангид суралцаж байгаадаа сэтгэл хангалуун байдаг уу” гэсэн асуултад 65 хувь нь тийм гэж хариулсан нь өнгөрсөн жилийнхтэй ойролцоо (56%) байна. Дээрх хариултаас үгүй, дунд зэрэг, мэдэхгүй хэмээн

хариулсан 86 оюутан сэтгэл дундуур байгаагийнхаа шалтгааныг материаллаг бааз муу, сургалтын орчин тааруу, хичээлийн хөтөлбөр учир дутагдалтай гэсэн хариултыг өгсөн нь мөн л 2011 оныхтой адил байна.

График №5. Сэтгүүл зүйн ангийн оюутнуудын сэтгэл ханамжийн судалгаа

Харин сургуульдаа сэтгэл дундуур байдаг бол юуг нэрлэх вэ гэсэн асуулгад (2011) сэтгүүлчийн ангийн оюутнууд (давхардсан тоогоор) номын сан, түүний үйлчилгээ (55,2%), мэргэжлийн студи, лабораторигүй байдал (51,2%), сургуулийн гаднах талбай, тохижилтын (49.6%) асуудалд хамгийн их сэтгэл дундуур байдгаа илэрхийлсэн бол спорт заал (28.8%), Интернет үйлчилгээ (34.4%), сургалтын албаны ажилчдын

харьцаа (30.4%) бас түүнээс ч дутуугүй бухимдуулдаг гэжээ. Манай оюутнуудын дийлэнх нь телевизийн салбарт ажиллах аж. Харин Америкийн оюутнуудын хамгийн их буюу 29,6% нь ХАА, шинжлэх ухааны гэхчилэн нарийн мэргэшсэн салбарт ажиллах хүсэлтэй-гээ хэлжээ. Үүний дараа 19 хувь нь сэтгүүлчээр ажиллах хүсэлтэй гэж хэлсэн бол PR болон зар сурталчилгааны салбарт 17,6 хувь ажиллана гэжээ.

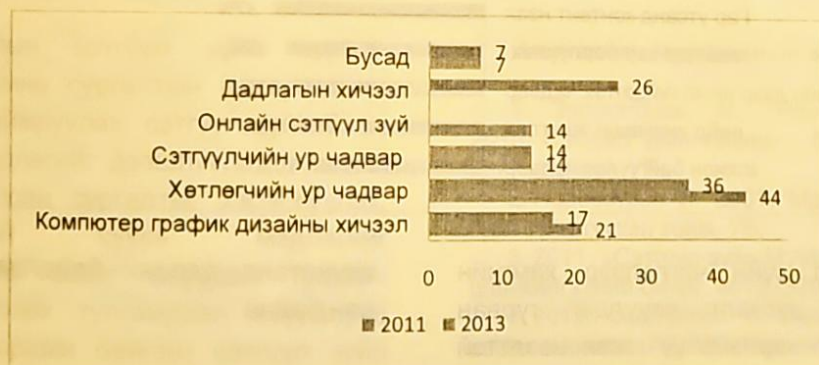
График №6. Сэтгүүл зүйн ангийн оюутнуудын ажиллах хүсэлтэй салбар

Сэтгүүл зүйн оюутнууд маань хөтөлбөртөө дараах хичээлийг үзэх сонирхолтой байгаагаа илэрхийлсэн нь

өөрийн ажиллах хэвлэл мэдээллийн салбартай нь холбогдож байна.

График №7. Сургалтын хөтөлбөрийн талаарх оюутнуудын байр суурь

Дээрх үзүүлэлтээс үзэхэд оюутнууд нийгмийн хөгжил, өөрийн хүсч буй ажлын байр, хэвлэл мэдээллийн зах зээлээ дагаад дагаад компьютер график дизайн, хөтлөгчийн ур чадвар, мөн онлайн сэтгүүл зүй, сэтгүүлчийн ур чадвар, дадлага давамгайлсан хичээ-

лийг сургалтын хөтөлбөртөө оруулах хүсчээ.

Ийнхүү манай оюутнуудын анхаарлыг телевизийн салбар татаж байгаа бол америкийн оюутнууд онлайн сэтгүүл зүйг илүүтэй сонирхож байгаа ажээ.

График №8. Олон нийтийн харилцаа ба сэтгүүл зүйн чиглэлээр элсэгчдийн дунд хийсэн жил тутмын судалгаа

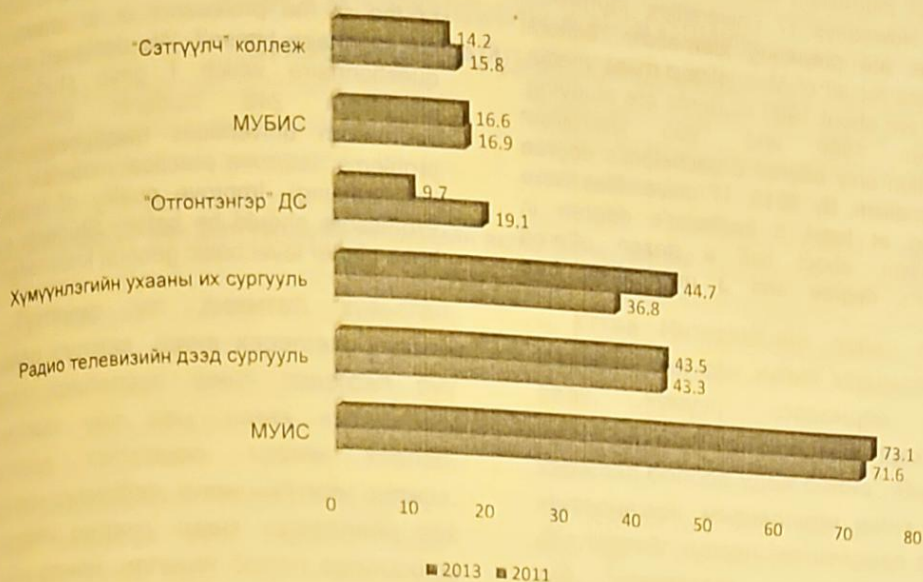

Сэтгүүл зүйн чиглэлээр хамгийн чанартай сургалт явуулдаг гурван сургуулийг нэрлэнэ үү гэсэн нээлттэй

асуултанд дараах байдлаар хариулсан байна.

График №7. Сэтгүүл зүйн ангийн оюутнуудын сэтгэл ханамжийн судалгаа

Монголын сэтгүүл зүйн топ 6 сургууль

Дүгнэж үзвэл, сэтгүүл зүйн сургуулиудын багшлах боловсон хүчин, сургалтын орчин, материаллаг бааз жилээс жилд сайжирч байгаа дүр зураг гарч байна. Ойрын жилүүдэд элсэгч, төгсөгчдийн тоо харьцангуй тогтмол байна. Гэхдээ 1990 оноос хойш сэтгүүлчээр төгссөн боловсон хүчнийг судлах, тэдний зах зээлийн шаардлагад нийцэж байгаа эсэхийг байнга судалж байх зайлшгүй шаардлагатай юм.

Монголын сэтгүүл зүйн сургуулиудын өмнө сургалтын материаллаг баазаа сайжруулах, сэтгүүл зүйн багш нарын мэдлэгийг дээшлүүлэх, практик давамгайлсан сургалтыг хэрэгжүүлэх, элсэгчдийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх зэрэг асуудал тулгарч байна. Дээрх тулгамдсан асуудлууд бодитой оршин байгааг сэтгүүл зүйн

сургалт эрхэлж буй байгууллагууд хүлээн зөвшөөрч байна.

Ишлэл

¹ 2011. Ардчилал, шинэчлэлийн үеийн Монголын сэтгүүл зүйн боловсролын асуудалд // «Сэтгүүл зүй» МУИС-ийн эрдэм шинжилгээний бичиг. №12 (370), 158 дахь тал.

² 2012. Journalism & Mass communication educator. AEJMC. Volume 67, p. 338.

Ашигласан материалын жагсаалт

1. Зулъякафиль М., Норовсүрэн Л. 2010. Сэтгүүл зүйн тэнхим - 50 жил (Түүхийн товчоо). УБ.

2. Норовсүрэн Л. 2001. Монголын сэтгүүл зүйн түүхэн тойм. УБ.

3. 2011. «Сэтгүүл зүй» МУИС-ийн эрдэм шинжилгээний бичиг. №12 (370).

4. 2012. Journalism & Mass communication educator. AEJMC. Volume 67.

Summary

National University of Mongolia offered the first journalism courses in Mongolia, in 1960. Nowadays 17 universities' journalism courses are preparing journalists, editors, reporters for all of Mongolians mass media. There are about 1900 students are studying. Between 1960 and 1995 journalism education only offered a bachelors's degree in journalism. By 2013, 17 universities were offering at least a bachelor's degree in journalism, about half a dozen offered Master's degree and 3 universities had

doctoral programs. We designed a questionnaire. I gave questionnaire to chairman of journalism education department in 18 universities. And we asked the chairman to give the questionnaire to the one of the of the professors or to answer the questionnaire himself. We designed another questionnaire which I gave students of journalism 246 students participated. Journalism universities must solve these problems: Improve practical materials (practical training), Improve quality of teaching, Professors should be better, Students must have higher level basic general knowledge.